

Datum: 2 oktober 2023

Volnummer: 2023-2024/02

Kamercommissie Justitie

De hervorming van het aansprakelijkheidsrecht is in strijd met het Kinderrechtenverdrag

Wat verandert er?

Het wetsvoorstel van 8 maart 2023 houdende boek 6 “buitencontractuele aansprakelijkheid” van het Burgerlijk Wetboek bevat een aantal ingrijpende wijzigingen voor minderjarigen en hun ouders.¹ Het Kinderrechtencommissariaat werd door de Kamercommissie Justitie gevraagd hierover advies te verlenen.

Wat verandert er?

- Elke minderjarige zal **vanaf de leeftijd van 12 jaar persoonlijk aansprakelijk zijn** voor de schade die hij of zij veroorzaakt.
Nu is de aansprakelijkheid van de minderjarige niet afhankelijk van zijn leeftijd, maar wel van de beslissing van de rechtbank, die oordeelt of de minderjarige schuldbequaam is. De rechter houdt hierbij rekening met verschillende factoren, zoals de ontwikkeling van de minderjarige, zijn leeftijd, de omstandigheden.
- **De objectieve of foutloze aansprakelijkheid van personen die het ouderlijk gezag uitoefenen, wordt ingevoerd.**
Dit betekent dat personen die het ouderlijk gezag uitoefenen over minderjarigen altijd aansprakelijk zullen zijn voor de schade die het kind veroorzaakt, en dit in elk geval tot wanneer het kind 16 jaar is.
Wanneer de jongere 16 jaar is kan de titularis van het ouderlijk gezag ontkomen aan de aansprakelijkheid wanneer wordt aangetoond dat de schade geen gevolg is van een fout in hun toezicht op het kind.
Nu geldt er een weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid ten aanzien van de ouders. Een ouder kan dus steeds trachten aan te tonen dat hij of zij geen fout maakte, en dus niet aansprakelijk is.
- Deze objectieve aansprakelijkheid zal **gelden voor adoptanten, voogden en pleegouders** als ze het ouderlijk gezag uitoefenen.
- **De verplichte aansprakelijkheidsverzekering** wordt ingevoerd.
Door de objectieve aansprakelijkheid van diegenen die het ouderlijk gezag uitoefenen, lopen ze een groter risico om aansprakelijk te worden gesteld voor de fouten van hun kinderen. Daarom koppelt men er in het wetsvoorstel een verplichte aansprakelijkheidsverzekering aan.

¹ <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/3213/55K3213001.pdf>

- De rechter kan **naar billijkheid** rekening houden met de omstandigheden en met de toestand van de betrokken partijen **bij de begroting van de schade** ten aanzien van de minderjarige.

Vanuit kinderrechtensperspectief formuleren we volgende aanbevelingen:

Het Kinderrechtencommissariaat is geen voorstander om minderjarigen op een vaste leeftijd aansprakelijk te stellen.

Elk kind en elke jongere is anders, ontwikkelt op zijn eigen tempo, elke concrete omstandigheid van het schadegeval is anders.

Daarom **heeft elk kind het recht op een individuele beoordeling van zijn situatie door de rechtbank, waarbij zijn belang de eerste overweging moet zijn.** Enkel deze benadering strookt met artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag, en artikel 22bis van de Grondwet.

Als de wetgever dan toch zou kiezen voor een wettelijk vastgelegde leeftijdsgrens van persoonlijke aansprakelijkheid van minderjarigen, is de leeftijd van 12 jaar wel extreem vroeg in zijn ontwikkeling.

Voor het Kinderrechtencommissariaat is het opnemen van verantwoordelijkheid een gradueel proces dat zich tijdens de kinder- en adolescentie tijd ontwikkelt. Dit wordt gereflecteerd in artikel 5 van het Kinderrechtenverdrag. Verantwoordelijkheid (en de daarmee samenhangende juridische aansprakelijkheid) verwerf je niet van de ene op de andere dag of op je 12de verjaardag. Minderjarigen verwerven verantwoordelijkheid dankzij een pedagogische ruimte die vallen en opstaan toestaat. Dit moet ook worden gereflecteerd in de wet.

Het Kinderrechtencommissariaat is **erg bezorgd dat nog meer jongeren op de leeftijd van 18 jaar starten met een schuldenberg.**

Daarom vraagt het Kinderrechtencommissariaat:

- Zet **geen vaste leeftijd** op de aansprakelijkheid van de minderjarige. Elke situatie van de minderjarige verdient een aparte beoordeling in zijn of haar belang.
- Garandeer dat titularissen van het ouderlijk gezag **volledig verzekerd worden** voor de aansprakelijkheid voor schade die de aan hen toevertrouwde jongeren veroorzaken. Zorg dat de subsidiërende overheid de (verplichte) familiale verzekering voor de voogden en de pleegouders draagt.
- **Garandeer dat een jongvolwassene niet start met een schuldenberg**, door wettelijk te verankeren dat de verzekeraar die de schade betaalt dit slechts zeer uitzonderlijk kan verhalen op de jongere zelf, met name enkel wanneer er sprake is van opzet en de jongere ouder was dan 16 jaar op het moment van het schadeverwekkend feit.
- Beperk ook dan het bedrag waarvoor regres mogelijk is aanzienlijk, het huidige maximum van 31 000 euro is onoverkomelijk.
- **Sluit ouders uit van regresrecht** ten aanzien van hun meerderjarig geworden kinderen
- Laat deze wet pas in voege treden als de verplichte familiale aansprakelijkheidsverzekering duidelijk omschreven is in een Koninklijk Besluit dat de nodige garanties geeft zodat geen enkel kind en gezin uit de boot valt.
- **Zorg ervoor dat deze verzekering betaalbaar blijft.**
Zolang onduidelijk is op welke manier men de verplichte aansprakelijkheidsverzekering zal implementeren en reglementeren, **kan de keuze van de wetgever het ongewenste effect hebben dat nog meer jongeren op de leeftijd van 18 jaar starten met een schuldenberg.**

- **Maak minderjarigen procesbekwaam** zodat ze zelf proceshandelingen kunnen stellen en zelfstandig in een rechtszaak of procedure kunnen optreden die handelt over hun eigen aansprakelijkheid. Het is absurd dat minderjarigen wel kunnen worden veroordeeld tot de schade, maar niet kunnen deelnemen aan het proces zelf.

1. 12 jaar. Te jong voor alles, maar wel aansprakelijk?

In het voorontwerp van dit wetsvoorstel plaatste de Commissie tot hervorming van het aansprakelijkheidsrecht de leeftijd waarop een minderjarige persoonlijk aansprakelijk is, op 14 jaar². Ook in Nederland hanteert men de leeftijdsgrens van 14 jaar. Het overgrote deel van de Europese landen hanteert echter geen specifieke leeftijd.

Het huidige wetsvoorstel voorziet in een **princiële aansprakelijkheid van de minderjarige vanaf de leeftijd van 12 jaar**:

De minderjarige van twaalf jaar of meer is aansprakelijk voor schade veroorzaakt door zijn fout of door een ander tot aansprakelijkheid leidende feit.

De rechter kan echter oordelen dat de minderjarige geen schadeloosstelling verschuldigd is of de door hem verschuldigde schadeloosstelling beperken. Hij doet uitspraak naar billijkheid, rekening houdend met de omstandigheden en met de toestand van de partijen.

Wanneer de aansprakelijkheid van de minderjarige gedekt is door een verzekeringsovereenkomst, kan de rechter niet oordelen dat geen schadeloosstelling verschuldigd is, noch deze beperken tot een bedrag dat lager is dan dat waarvoor deze verzekeringsovereenkomst dekking verleent.

1.1. De toepassing van het Kinderrechtenverdrag, ook bij aansprakelijkheid

Eén van de meest essentiële basisprincipes van het internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind is vervat in artikel 3, dat **bepaalt dat het belang van het kind voorop moet staan bij alle maatregelen en beslissingen die kinderen betreffen**.

Het Kinderrechtencommissariaat is absoluut geen voorstander van de invoering van een leeftijd gekoppeld aan een principiële aansprakelijkheid.

Elke kind ontwikkelt anders, elk kind heeft een andere (opvoedings)context, een andere referentiekader.

Elk kind verdient dus een aparte beoordeling, rekening houdend met zijn belang en de specifieke omstandigheden.

Het voorgestelde wetsartikel dat de wettelijk vastgelegde leeftijdsgrens van persoonlijke aansprakelijkheid van minderjarigen op 12 jaar bepaalt, heeft tot gevolg dat **de rechtbank geen rekening kan houden met het belang van het kind** bij het beoordelen van de aansprakelijkheid van de minderjarige. Nochtans verplicht het Kinderrechtenverdrag de rechter daartoe. Enkel de omvang van de schadeloosstelling kan worden beperkt.

Dit is duidelijk in strijd met het Kinderrechtenverdrag.

² Voorontwerp van wet houdende invoeging van de bepalingen betreffende buitencontractuele aansprakelijkheid in het nieuw Burgerlijk Wetboek, 28 maart 2018. Opgesteld door de Commissie tot hervorming van het aansprakelijkheidsrecht. https://justice.belgium.be/sites/default/files/aansprakelijkheidsrecht_voorontwerp_van_wet.pdf

Zoals de Raad van State bovendien terecht opmerkt is het voorgestelde wetsartikel ook in strijd met artikel 22bis van de Grondwet. Het vierde lid daarvan verplicht de overheden – met inbegrip van de gerechtelijke overheden – om in procedures die het kind aangaan bovenal rekening te houden met het belang van het kind. Het vijfde lid geeft de wetgever de opdracht te waarborgen dat daar rekening mee wordt gehouden.

Het Kinderrechtencommissariaat sluit zich dan ook volmondig aan bij de aanbeveling van de Raad van State dat de rechter bij de beoordeling die hij maakt **in eerste instantie moet rekening houden met het hogere belang van het kind.**

2. Garandeer dat dragers van het ouderlijk gezag volledig verzekerd worden voor de aansprakelijkheid voor schade die aan hen toevertrouwde jongeren veroorzaken

Art. 6.13 van het wetsvoorstel bepaalt:

Aansprakelijkheid van titularissen van het gezag over de persoon van minderjarigen

Ouders, adoptanten, voogden en pleegzorgers, voor zover zij het gezag hebben over de persoon van een minderjarige, zijn foutloos aansprakelijk voor de schade door deze laatste veroorzaakt door zijn fout of door een ander tot aansprakelijkheid leidende feit.

Zij zijn echter niet aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door een minderjarige van zestien jaar of meer indien zij aantonen dat deze schade niet het gevolg is van een fout in het toezicht van hun kant.

De Koning neemt de nodige maatregelen tot invoering van een verplichte verzekering die de in dit artikel bepaalde aansprakelijkheid dekt.

Vandaag is er een weerlegbaar vermoeden van fout voorzien in art. 1384 lid 2 B.W.: ouders kunnen ontsnappen aan de aansprakelijkheid voor de daden van hun minderjarige kinderen als zij kunnen bewijzen dat zij een goede opvoeding gaven en zorgvuldig toezicht hielden.

In het wetsvoorstel dat voorligt kiest de wetgever resoluut voor de invoering van een foutloze of objectieve ouderlijke aansprakelijkheid. Niet alleen voor de ouders, maar voor elke titularis van het gezag over de minderjarige, wat een significante uitbreiding is.

Dit betekent bijgevolg dat elke titularis van het ouderlijk gezag altijd en in elk geval aansprakelijk is voor de fouten en de schade die de minderjarige veroorzaakt.

Het Kinderrechtencommissariaat vindt de evolutie naar een foutloze aansprakelijkheid van ouders niet per se negatief. Dit heeft het voordeel van de duidelijkheid, ligt in lijn met de rechtspraak, **en zorgt ervoor dat twee ouders in een procedure niet langer recht tegenover elkaar komen te staan in de strijd over het bewijs van de ‘goede opvoeding’.**

Het gebeurt immers dat ouders naar elkaar wijzen wanneer hun kind een fout heeft gemaakt en schade heeft veroorzaakt. In hun drang om te ontsnappen aan de aansprakelijkheid en de financiële gevolgen hiervan, tracht men aan te tonen dat het de andere ouder is die “ geen goede opvoeding gaf” en “ geen zorgvuldig toezicht hield”. Deze discussies zijn uiteraard niet in het belang van de minderjarige.

Toch roept deze bepaling ook veel vragen op. Wat gebeurt er immers wanneer de benadeelde zelf een fout heeft gemaakt? Dan moet de ouder of de titularis van het ouderlijk gezag instaan voor de schade die (deels) gevolg is van de eigen fout van de benadeelde? Dit lijkt toch zeer moeilijk te verantwoorden?³

Ook de uitbreiding van deze aansprakelijkheid naar ‘elke titularis van het ouderlijk gezag’ roept vragen op.

Immers, ook de voogden van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen, de voogden die worden aangesteld door de Vrederechter, vaak op basis van engagement, of de voogd aangeduid door de OCMW-raad, worden foutloos aansprakelijk voor de pupillen waar zij voogd over zijn.

Evident betekent dit een grote uitbreiding van verantwoordelijkheid, wat het risico inhoudt dat het nog moeilijker zal zijn om burgers die vrijwillig en belangeloos de zorg over minderjarigen opnemen te vinden. Dergelijk streng aansprakelijkheidsregime zal afschrikkend werken.

Het Kinderrechtencommissariaat gaat er in elk geval van uit dat de verplichte familiale verzekering voor de voogden en de pleegouders zal worden gedragen door de subsidiërende overheid.

3. De verplichte aansprakelijkheidsverzekering: te weinig garanties, te onduidelijk

3.1. Verplichte tussenkomst van de verzekering tot 16 jaar

De wetgever stelt dat de uitbreiding en de verzwaring van de aansprakelijkheid vereist dat de verzekering burgerlijke aansprakelijkheid privé-leven in de toekomst verplicht wordt gesteld. Op welke manier dit zal gebeuren, wie de premies moet betalen, hoe hoog deze premies mogen zijn, wat minimaal moet worden verzekerd wordt niet bepaald. En dat is problematisch.

Een verplichte verzekering zal ontegensprekelijk leiden tot een premieverhoging, want er moet dan immers ook een garantiefonds en een compensatiekas worden opgericht. Een premieverhoging riskeert de toegankelijkheid voor ouders aan te tasten. Hiervoor is (nog) geen wettelijk correctie mechanisme voorzien.

Maar zelfs als de premie slechts beperkt stijgt, zal er wellicht meer regres komen door de verzekeraars, omdat de contractuele voorwaarden kunnen worden aangepast. Op dit moment dekt het merendeel van de familiale verzekeringen de schade voor een “opzettelijke fout” door minderjarigen van minder dan zestien jaar, ook voor de minderjarige zelf. Wanneer plots de persoonlijke aansprakelijkheid vanaf de leeftijd van 12 jaar in de wet verschijnt, is het nog maar de vraag of de houding van de verzekeraars niet zal wijzigen.

Als ‘opzet’ vanaf de leeftijd van 12 jaar effectief een algemene uitsluitingsgrond wordt voor de verzekeringen, zal dit betekenen dat, eens deze jongeren meerderjarig worden, de aansprakelijkheidsverzekering op hen regres zal uitoefenen.

³ Zie hiervoor ook “ Recente ontwikkelingen in het aansprakelijkheids – en verzekeringsrecht ICAV IV, Thierry Vansweevelt, Britt Weyts eds, intersentia 2022, 255 – 270.

Daardoor zullen veel meer jongvolwassenen de meerderjarigheid starten met een schuldenberg.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit dan ook voor een verplichte dekking van de verzekeraar bij 'opzet', tot de leeftijd van 16 jaar.

Bovendien stelt zich ook de vraag wie van de ouders dan precies deze verplichte verzekering moet afsluiten, nu ze allebei objectief of foutloos aansprakelijk zijn?

Diegene waar de minderjarige administratief ingeschreven staat? Of allebei de ouders? En welke verzekering komt dan tussen?

3.2. Beperk het regres

Het recht van verhaal van de gezinsaansprakelijkheidsverzekeraar is wettelijk beperkt wanneer de verzekerde minderjarig was op het ogenblik van de gebeurtenis die aanleiding gaf tot de schade⁴. Toch is het huidige maximumbedrag van 31000 euro (niet geïndexeerd) die verzekeringsmaatschappijen kunnen terugvorderen torenhoog voor 18-jarigen, en quasi **onoverkomelijk voor jongeren die er alleen voor staan.**

Dit kan een aanzienlijke schaduw werpen over hun toekomst, het is immers niet opportuun om hen de meerderjarigheid te laten ingaan met een schuldenberg.

Het is dan ook noodzakelijk het verhaalsrecht van de familiale verzekeraar op de meerderjarig geworden minderjarige aanzienlijk te beperken.

3.3. Het spanningsveld tussen het regres van de ouders tegen hun kind en de procesonbekwaamheid van de minderjarige

Artikel 5.189 vijfde lid van het eerdere voorontwerp van wet bepaalde⁵:

'Wie foutloos aansprakelijk is, kan voor de gehele vergoeding waartoe hij gehouden is regres uitoefenen tegen degene door wiens fout de voorwaarden voor deze aansprakelijkheid vervuld zijn.'

Dit artikel hield in het huidige wetsvoorstel geen stand, maar in de realiteit is dit wel nog steeds het geval.

Maar minderjarigen zijn niet procesbekwaam. Ze kunnen geen proceshandelingen stellen, en niet zelf en zelfstandig in een rechtszaak optreden als eiser, als verweerder of als tussenkomende partij.

Ook in een procedure die handelt over de eigen aansprakelijkheid van de minderjarige, waarbij de minderjarige kan worden veroordeeld tot de betaling van een schadevergoeding, moet hij in de procedure worden vertegenwoordigd, in eerste instantie door (één van zijn) ouders.

⁴Art. 7 van het Koninklijk besluit tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven | 12 januari 1984

⁵ Voorontwerp van wet houdende invoeging van de bepalingen betreffende buitencontractuele aansprakelijkheid in het nieuw Burgerlijk Wetboek, 28 maart 2018. Opgesteld door de Commissie tot hervorming van het aansprakelijkheidsrecht.
https://justice.belgium.be/sites/default/files/aansprakelijkheidsrecht_voorontwerp_van_wet.pdf

Als de ouders geen – al dan niet verplichte - familiale verzekering afsloten, zullen zij zelf in de eerste plaats op basis van hun foutloze aansprakelijkheid voor de daden van hun kind worden aangesproken om de veroorzaakte schade te betalen.

Eenmaal het kind meerderjarig is kunnen de ouders zich richten tot hun kind om deze schade terug te betalen.

Ouders en kinderen hebben aldus tegengestelde belangen, van zodra het kind de leeftijd van 18 jaar bereikt, zodat het principe van de vertegenwoordiging van de minderjarige door de ouders in deze procedure niet de juiste keuze is.

Als de wetgever meent dat een jongere schuldbequaam kan zijn, en hieraan een leeftijd koppelt, meent het Kinderrechtencommissariaat dat het evident is dat de jongere ook zelf partij kan zijn in deze procedure, en een eigen advocaat heeft.

3.4. De mogelijkheid van onbeperkt regres op de minderjarige door ouders

De wet op de landverzekeringsovereenkomst beperkt het recht van verhaal van de familiale verzekeraar⁶.

Deze beperking geldt niet voor het regresrecht van de ouders, die het bedrag van de schade dat zij uitbetaalden aan het slachtoffer in principe onbeperkt kunnen terugvorderen van hun kind.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit voor een uitsluiting van het regres van de ouders, zowel bij schade veroorzaakt door opzet van de minderjarige als door onachtzaamheid.

⁶ Art. 7 Koninklijk besluit tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven | 12 januari 1984